

Další rozšíření NATO: hledání nejlepšího ze špatných řešení?*

JIŘÍ ŠEDIVÝ

Organizace Severoatlantické smlouvy (NATO) prošla za posledních deset let rozsáhlými reformami jak svých struktur, tak i funkcí. Vnitřně se NATO transformuje do podoby pružné a mobilní vojenské organizace, která je schopna zasahovat i mimo své území. Navenek vytvořilo síť pracovních vztahů různé kvality a intenzity téměř se všemi státy bývalého sovětského impéria, stejně jako s evropskými neutrály. Současně podniklo několik vojenských zásahů s cílem nastolit mír na území bývalé Jugoslávie.

Na přelomu 80. a 90. let si jen málokdo dovedl představit, že se NATO ještě před koncem 20. století rozšíří o některé země z bývalého sovětského bloku. Stalo se a 12. 3. 1999 Severoatlantická aliance přivítala do svých řad tři nové členy – Českou republiku, Maďarsko a Polsko. Ačkoli se nepředpokládá, že noví členové dosáhnou plného zapojení do NATO před rokem 2009,¹ lze již dnes hodnotit první vlnu rozšíření v zásadě jako úspěch.

V komunikaci ze summitu ve Washingtonu v roce 1999 NATO přivítalo nové členy a potvrdilo „*otevřenost Aliance podle článku 10 Severoatlantické smlouvy*“. Dále zdůraznilo, že „*tři noví členové nebudou posledními*“. Další vyhlídky procesu rozšiřování se státy NATO zavázaly zhodnotit na summitu, který se podle washingtonských závěrů „*bude konat nejpозději v roce 2002*“.

Současní aspiranti na členství doufají, že na tomto summitu NATO otevře své brány dalším kandidátům. Je možné, že budou zklamáni. Současné pohledy na další rozšiřování se v mnoha faktorech liší od situace, v níž se odehrávala jednání o první vlně. Většina z těchto rozdílů hovoří proti brzkému rozšíření. Cílem této stati je analyzovat tyto rozdíly a navrhnout určité východisko z dilematu rozšiřování.

1. ROZDÍLY MEZI PRVNÍ A DRUHOU VLNOU

Rozhodování o první vlně rozšíření bylo podmíněno především politickými ambicemi středoevropských zemí na straně jedné a politickými ohledy a zájmy členských států NATO (zejména USA a Německa) na straně druhé. Řešení technických otázek spojených s modernizací vojenských kapacit a schopností budoucích členů stálo až na druhém místě. V současné době je pořadí priorit spíše opačné; zdůrazňují se technické otázky a programy dosahování interoperability budoucích členů s NATO jsou mnohem propracovanější, než tomu bylo v případě České republiky, Maďarska a Polska. Dnešní kandidáti jsou v rámci *Akčního programu členství (Membership Action Plan – MAP)*² podrobováni ze strany NATO podstatně přísnějšímu zkoumání připravenosti, než tomu bylo v případě kandidátů v první vlně. Ačkoli NATO nepřipouští, že by zpřísnilo kritéria hodnocení způsobilosti pro členství, fakticky tomu tak je. Na rozdíl od časově srovnatelného prvního před vstupního období (polovina 90. let), kdy byla otázka rozšíření politicky i akademicky atraktivní a široce diskutovaná, dnes ve státech NATO převažuje mlčení, vyhýbavost a neochota diskutovat o dalším rozšiřování konkrétněji.

* Článek je vedlejším produktem grantového projektu Ministerstva zahraničních věcí ČR na téma „Další rozšiřování NATO a role České republiky v tomto procesu“ (RB 1/98). Autor děkuje kolektivu spolupracovníků za cenné podkladové studie, bez nichž by tato práce nemohla vzniknout (zejména M. Vlachová, přehled veřejného mínění v kandidátských státech; J. Semanová, hospodářská situace kandidátů; T. Kolomazník a A. Svěrák, vojenská připravenost).

Důvodů je celá řada. Především je skupina současných kandidátů značně heterogenní, a to v úrovni politického, hospodářského i obranného rozvoje dosaženého v jednotlivých zemích. Pro aspiranty z toho vyplývají rozdílné vyhlídky na vstup. Svůj podíl na faktickém zpřísnění kritérií mají též vnější faktory: rozdílné preference jednotlivých členských států NATO, sporné hodnocení první vlny rozšíření, zkušenosti z kosovské krize, ohledy na postoj Ruska po nástupu V. Putina k moci a jisté napětí mezi Evropou a USA v souvislosti s projektem evropské obrany.

1.1. Interní faktory: homogenita versus heterogenita

Země, které byly vyzvány k členství v rámci první vlny rozšíření, tvořily relativně homogenní skupinu, a to jak ohledně vnitřních faktorů (politického a hospodářského rozvoje a stability, postoje politických elit a veřejnosti, celkové kvality a úrovně dosažené transformace ozbrojených sil), tak ohledně vnějších faktorů (podpora členských států NATO jednotlivým kandidátům, pozice Ruska). Výběr České republiky, Maďarska a Polska byl tedy logický. Naopak devět současných kandidátů členství v NATO (Albánie, Bulharsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Makedonie, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko) tvoří značně heterogenní skupinu.

Vedle Albánie, jejíž hrubý domácí produkt (HDP) na jednoho obyvatele je nejnižší v Evropě a jejíž státní instituce (včetně armády) nefungují, nalezneme mezi současnými kandidáty velmi rozvinutou, prosperující a politicky relativně stabilní zemi s nejvyšším HDP na jednoho obyvatele v rámci postkomunistické zóny, jakou je Slovinsko. Základním společným tématem všech plánů rozvoje obranných schopností kandidátských zemí přitom je příslib zvyšovat výdaje na obranu. Pro všechny aspiranty, ale zejména pro chudé balkánské země je tento závazek jen stěží splnitelný.³

Česká republika, Polsko a Maďarsko radikálně restrukturovaly a „zeštíhlily“ své ozbrojené síly již před vstupem do NATO. Někteří současní kandidáti musejí buď své síly značně početně snížit (Bulharsko, Rumunsko a Slovensko), nebo je budují od základu (Litva, Lotyšsko, Estonsko a Slovinsko). První skupina zápolí s dědictvím Varšavské smlouvy v podobě atrofovaných nefunkčních ozbrojených sil a sovětizované vojenské kultury. Velitelské sbory trpí nadbytkem vyšších a nedostatkem nižších důstojníků. Společenská prestiž vojáků z povolání a služby v armádě je nízká, ozbrojené síly nedokáží přitáhnout a udržet kvalitní personál. Samostatné strategické myšlení a plánování jsou v těchto zemích na nízké úrovni. Výhoda druhé skupiny států pak spočívá v tom, že nemusejí ztrácet čas a energii reformou starých struktur, ale mohou budovat své ozbrojené síly a obranný sektor od počátku podle metod a standardů NATO. Žádný z těchto aspirantů nebude však v dohledné době disponovat podstatnějiššími a věrohodnými vojenskými kapacitami.

Politické elity (s výjimkou extremistických stran a skupin) všech kandidátských zemí vstup do NATO dlouhodobě podporují; existují však značné rozdíly v postoji veřejnosti. Nejvyšší veřejnou podporu vykazuje Slovinsko (57 % v únoru 2000), nejnižší pak Slovensko (35 % v říjnu 1999, 40 % v únoru 2000).

Ačkoli se NATO v zásadě snaží předem nevykloučovat možnost vstupu žádného ze skupiny devíti kandidátů, určitý moment diferenciací v hodnocení způsobilosti jednotlivých států pro členství naznačují poněkud kryptické formulace v závěrečném komuniké z washingtonské summitu.⁴ NATO nejprve potvrzuje „*otevřenost Aliance podle článku 10 Severoatlantické smlouvy a ve shodě s paragrafem 8 Deklarace z madridského summitu*“. Dále zdůrazňuje, že „*tři noví členové nebudou posledními*“. Následuje obecné hodnocení pokroku, který učinili jednotliví kandidáti ve svých snahách přiblížit se členství v NATO. Komuniké přináší pět odstínů hodnocení:

- 1) NATO „*uznává a vítá pokračující snahy a pokrok jak v Rumunsku, tak ve Slovinsku*“.
- Též „*uznává a vítá pokračující snahy a pokrok*“ v případě Estonska, Lotyšska a Litvy.
- 2) „*Od madridského summitu*“ NATO „*zaznamenává a vítá pozitivní vývoj v Bulharsku*“.
- 3) Také v případě Slovenska NATO „*v poslední době zaznamenává a vítá pozitivní vývoj*“.

- 4) V případě Makedonie je NATO „vděčně za spolupráci v současné krizi [kosovské – pozn. aut.] a vítá pokrok [Makedonie – pozn. aut.] v reformách“.
- 5) A konečně v případě Albánie NATO „vítá spolupráci“ a „povzbuzuje“ albánské reformní snahy.

Vyloučíme-li předem Albánii a Makedonii, jejichž vyhlídky na vstup se momentálně blíží k nule,⁵ zbývá sedm možných kandidátů. Z nich je však pouze Slovinsko bezproblémovým (odhlédneme-li od jeho nedostatečných vojenských kapacit)⁶ a nezpochybnovým pretendentem na členství v NATO. U dalších již narážíme na problémy.

Rumunsko stálo v době madridského summitu těsně u brány NATO. Od té doby se však v zemi mnohé změnilo. Politická situace v dnešním Rumunsku je nestabilní, vládnoucí koalice je křehká, stále balancuje na hranici rozpadu. Nedávné volby vyhráli postkomunisté. Státní sektor je slabý a zkorumpovaný.⁷ Vzrůstá podpora xenofobní a protekcionistické Strany velkého Rumunska, která mj. podpořila masové protesty horníků na začátku roku 1999. Na kvalitu rumunské demokracie velmi neblaze působí vládní zásahy do svobody tisku a snahy omezit přístup k informacím ze státního sektoru.⁸ Hospodářská situace je svízelná, krachují banky a hrozí pád měny. Rumunská ekonomika je slabá, nepřítahuje investice. Od roku 1997 vykazuje pokles HDP, a to v průměru o 6 % ročně. Válka v Kosovu se na propadu roku 1999 (–5 %) podílela záporným půl procentem HDP. Země je zadlužena a není schopna vybírat daně ani financovat základní státní funkce. Za této situace se z vojenských kruhů ozvaly hlasy volající po vládě silné ruky a vojenské disciplíny.⁹ To naznačuje, že kultura civilně-vojenských vztahů a demokratické kontroly ozbrojených sil v Rumunsku ještě zcela nezapustila kořeny.¹⁰

Politická elita poměrně jednoznačně deklaruje pozitivní postoj k členství v NATO. V určitých případech však lze pochybovat o upřímnosti této pozice, a to zejména u stran nacionalistického charakteru. Veřejná podpora vstupu do NATO byla v době předmadridských očekávání nejvyšší ve skupině kandidátů (85 %). Zklamání z odmítnutí vneslo do veřejných postojů značnou skepsi; těsně po summitu v Madridu bylo jen 47 % Rumunů přesvědčeno o tom, že v roce 1999 bude Rumunsko vyzváno, aby vstoupilo do NATO ve druhé vlně. Madridské odmítnutí a nejednoznačný postoj rumunské veřejnosti ke kosovské operaci jsou zřejmě hlavní příčinou celkového poklesu podpory vstupu do Severoatlantické aliance, který v roce 1999 vyslovily pouze dvě třetiny respondentů. Ve snaze udržet se v první linii kandidátů na členství argumentují Rumuni mj. nebezpečím krachu demokratických reforem v případě dalšího odmítnutí.¹¹

Ačkoli se rumunské ozbrojené síly podařilo reorganizovat a „zeštíhlit“, armáda stojí před úkolem dále snížit početní stavy téměř o třetinu (až na 112 tisíc vojáků, z čehož má být 71 % profesionálů), modernizovat výzbroj a zrychlit implementaci standardizačních dohod NATO (STANAG). Ambiciózní reforma armády má být dokončena do roku 2010, kdy chce být Rumunsko schopno nabídnout NATO až 25 tisíc profesionálních vojáků.¹² Obranné výdaje v roce 1999 (607 milionů amerických dolarů) jsou přitom o třetinu nižší ve srovnání s rokem předchozím. Výdaje za rok 1999 tedy dosahují cca jedné čtvrtiny polského rozpočtu při srovnatelném počtu ozbrojených sil a jsou přibližně poloviční ve srovnání s Českou republikou.¹³ Rumunské vojenské elity však většinu problémů popírají a prezentují své ozbrojené síly jako jedny z nejlépe splňujících kritéria členství.¹⁴ Hospodářská situace Rumunska neslibuje možnosti navyšování výdajů na obranu, a tak brání modernizaci armády i obranného sektoru.

V otázce Rumunska se NATO nalézá v nesnadné situaci. Na straně jedné je Rumunsko společně se Slovinskem explicitně vyzdviženo v dokumentech z Madridu (1997) a z Washingtonu (1999) jako prvořadý kandidát pro příští vlnu rozšíření. Postoj rumunské vlády během kosovské krize si vysloužil pochvalu M. Albrightové, která během své návštěvy Bukurešti na jaře roku 1999 označila Rumunsko za „součást rodiny NATO“.¹⁵ V neposlední řadě je Rumunsko favoritem Francie, podporu nachází též u Řecka a u Turecka. Rumuni rádi zdůrazňují, že jsou jednou z mála kandidátských zemí, proti jejímž členství

v NATO Rusko nikdy neprotestovalo. Na straně druhé reálný vnitropolitický a hospodářský vývoj tuto zemi vzdaluje od kritérií, která NATO stanovilo pro své budoucí členy.

Rumunské problémy kontrastují s relativně povzbudivým vývojem v sousedním Bulharsku. Současná bulharská vláda je mladá, dynamická a proreformně naladěná. Země netrpí vážnějšími problémy s etnickými menšinami. Její hospodářství je slabé, nicméně stabilní s relativně dobrou perspektivou dalšího vývoje a růstu HDP. Zástupce Světové banky pro Bulharsko označil tuto zemi jako vhodnou pro investice.

Vojenské reformy jsou na samém počátku. Ozbrojené síly Bulharska jsou naddimenzovány, organizačně a doktrinálně netransformovány. Koncepce vojenské reformy předpokládá do roku 2004 snížení početních stavů (ze současných 82 tisíc vojáků v činné službě na 45 tisíc) a částečné přezbrojení.¹⁶ Bulhaři demonstrovali své odhodlání modernizovat mj. vyčleněním dodatečných prostředků na realizaci národního programu v rámci MAP pro rok 2000.

Během kosovské krize 90 % Bulharů, kteří jsou se Srby spřízněni nejen Slovanstvím, ale též ortodoxním křesťanstvím, odmítalo nálety NATO. Bulharské hospodářství utrpělo v důsledku kosovské operace značné hospodářské ztráty. HDP za rok 1999 poklesl o 2 %, růst tedy nedosáhl předpokládaných pěti, nýbrž pouze tří procent.¹⁷ K důvěře v NATO též nepřispělo šest zbloudilých raket, které dopadly na bulharské území (jedna z nich na předměstí Sofie).¹⁸ Veřejná podpora členství v NATO patří k nejnižším mezi kandidátskými zeměmi (nižší vykazuje pouze Slovensko) a pohybuje se těsně nad 50 %.

O to více je nutné ocenit postoj vlády, která jednoznačně podpořila operaci *Allied Force*, poskytla bulharský letecký prostor pro přelety letadel NATO. Především však Bulhaři (stejně jako Rumuni) nepodlehli silnému tlaku Moskvy a odmítli ruskou žádost o povolení vzdušného transferu několika tisíc ruských vojáků. Ti měli posílit 200 mužů, kteří obsadili letiště v Prištině dne 12. 6. 1999. Tato pevná pozice bulharské a rumunské vlády zabránila vážné komplikaci, kterou by posílení ruského kontingentu, jehož konečným cílem zřejmě bylo jednostranné získání vlastního sektoru v Kosovu, zcela jistě způsobilo.¹⁹

Americký prezident Clinton během své návštěvy Sofie v listopadu 1999 ocenil postoj Bulharska a dalších balkánských kandidátů, když prohlásil, že jejich „*rozhodnutí podpořit akci NATO v Kosově bylo skutečně jakýmsi předělem ve způsobu jejich myšlení o světě*“. Dále prohlásil, že po Kosovu existuje „*mnohem závažnější argument pro to, aby se NATO v příští vlně zaměřilo na země jihovýchodní Evropy*“.²⁰

O vstup Bulharska do Severoatlantické aliance mají zájem především Turecko a Řecko. Svou podporu vstupu této země do NATO, a to „*co nejdříve*“, vyslovil v lednu 1998 při setkání se svým bulharským protějškem tehdejší německý ministr zahraničí Kinkel.²¹

Bulharsko je dnes v mnoha směrech v lepší situaci než sousední Rumunsko – nedávný favorit na rozšíření. Hospodářské a politické výhledy jsou v bulharském případě slibnější.²² Z hlediska plnění objektivních kritérií si lze tedy jen stěží představit vstup Rumunsko při odmítnutí Bulharska.

Podobně jako v Bulharsku také slovenský vývoj posledních dvou let je důvodem k jistému optimismu. Na začátku procesu rozšiřování bylo Slovensko opakovaně jmenováno mezi případnými zeměmi první vlny. Postupně, a to zejména v důsledku vnitropolitických problémů za vlády kabinetu V. Mečiara, přestalo být Slovensko uváděno mezi kandidáty první vlny a nebylo jmenováno ani v závěrečném komuniké ze summitu NATO v Madridu. Většina vojenských expertů se shoduje na tom, že Slovensko splňovalo vojenské požadavky téměř jako země, které byly ke vstupu vyzvány. Hlavním nedostatkem Slovenska byly problémy s fungováním demokracie a snahy vládnoucí strany HZDS podřídit si slovenské ozbrojené síly pod přímou kontrolu.²³

Volby, které se konaly na podzim roku 1998, přinesly povzbudivé změny. Odstranění nedostatků a věrohodná stabilizace politického života však vyžadují určitý čas. Nejasná je též budoucnost čtyřbarevné vládní koalice, a to zejména díky přetrvávajícím hospodářským problémům. Čtyřkoalice potvrdila deklarovaný zájem o členství v NATO a v Ev-

ropské unii (EU) konkrétními opatřeními. Poskytla např. střelnici, základnu a výcvikový vzdušný prostor letiště Kuchyňa (severovýchodně od Malacek) pro využití státy NATO. Nejpersvědčivějším důkazem zásadní změny zahraničněpolitické orientace Slovenska byl přístup vlády čtyřkoalice k řešení kosovské krize a poskytnutí tranzitu pro síly NATO, a to i přes odpor slovenské veřejnosti.

Vážnou překážkou při realizaci opatření přibližujících Slovenskou republiku k členství v NATO by se mohla stát radikální změna vnitropolitického vývoje. Za předpokladu, že by se současná vládní koalice rozpadla, popřípadě kdyby se opozičním silám podařilo prosadit předčasné parlamentní volby, v nichž by HZDS zvítězilo, lze očekávat, že se postavení Slovenské republiky, které si během roku 1999 na mezinárodním poli vybuodovala, znehodnotí.

K politické destabilizaci Slovenska a k posílení protizápadních nálad může přispět též tíživá hospodářská situace země. Vývoj HDP stagnuje, na rok 2000 se poprvé od vzniku země předpokládá jeho záporný růst. Nezaměstnanost se blíží k 20 %. Slovensko nepřitahuje zahraniční investice. Slovenskou pozici oslabují rovněž výsledky průzkumů veřejného mínění, které soustavně zaznamenávají poměrně nízkou veřejnou podporu členství v NATO. Stabilitu váhavých postojů slovenského obyvatelstva k členství v NATO potvrdil průzkum veřejného mínění provedený agenturou MVK ve dnech 8.–15. 2. 2000, v němž respondenti odpovídali na otázku: „*Myslíte si, že by se SR měla ucházet o členství v NATO?*“ Pozitivně na ni odpovědělo 39,5 % (ano – 16,5 %, spíše ano – 23 %). Negativně se vyjádřilo 49,3 % (ne – 21,5 %, spíše ne – 27,8 %). Zbytek respondentů (11,2 %) nedokázal na položenou otázku odpovědět.²⁴

Základním problémem reformy ozbrojených sil je nedostatek prostředků (výdaje na obranu se v roce 2000 blížily k 1,9 % HDP a měly by se v příštích letech zvyšovat o 0,1 % ročně). Důsledkem je pomalé tempo materiální modernizace. Početní stavy ozbrojených sil zbývá snížit ze 45 tisíc na 35 tisíc. Slovenská vláda přijala v roce 1999 první ze série ročních plánů, souhrnně nazývaných PRENAME (*Preparation for NATO Membership*). Cílem je připravit do roku 2002 slovenské ozbrojené síly na vstup do NATO.

Estonsko, Litva a Lotyšsko představují v případě dalšího rozšiřování zvláštní případ a zřejmě nejsložitější problém. Kromě jejich citlivé geostrategické polohy a nedostatečné obranyschopnosti zůstává otázkou, zda k nim přistupovat jako k jedné skupině, nebo mezi nimi diferencovat. Všechny tři státy jsou zakládajícími členy Severoatlantické rady pro spolupráci (NACC), která se transformovala v Euroatlantickou radu pro spolupráci (EAPC). Vytvořily společnou jednotku, která byla nasazena v mírových a humanitárních misích. Zapojení pobaltských států do programu Partnerství pro mír (PfP) přispělo k adaptaci ozbrojených sil těchto zemí na standardy a procedury NATO.

Politická situace v těchto zemích je z hlediska demokratického procesu a transformační dynamiky relativně stabilní. V Lotyšsku a v Estonsku přetrvává napětí ohledně ruských menšin. V ruské Dumě čeká na ratifikaci několik smluv mezi Moskvou a pobaltskými republikami, které mají vyřešit otázky delimitace hranic. Hospodářství všech tří zemí se stále ještě vzpamatovává z dopadů ruské krize v roce 1997, nicméně vykazuje pozitivní růstové ukazatele.

Politické elity pobaltských zemí poměrně jednoznačně podporují vstup do NATO. Ve veřejnosti dlouhodobě převládá podpora nad odmítáním tohoto kroku. Nejjednoznačnější zájem o členství v NATO vyslovuje veřejnost v Estonsku, zatímco nejvýraznější výhrady se objevují v Litvě. I zde svou roli sehrávají vztahy s Ruskem. Podporu vstupu pobaltských republik vyjadřují zejména skandinávské země.²⁵ Tyto státy pomáhají svým postkomunistickým sousedům při vytváření systému vojenského vzdělávání (*Baltic Defence College*) i společných jednotek a projektů (BALTBAT, BALTNET, BALTRON) a konečně při formulaci národních vojenských doktrín.²⁶

Veřejná podpora vstupu do NATO je v pobaltských zemích relativně nízká; v případě Lotyšska se pohybuje pod 50 %, v dalších zemích je těsně nadpoloviční. Nejzřetelněji vy-

slovují touhu po členství v NATO Litevci (55–60 %). Poměrně nízká podpora v Estonsku a v Lotyšsku je zřejmě důsledkem existence ruských menšin (29 % obyvatelstva v první, 37 % ve druhé zemi). V celé baltské oblasti je též značně populární neutralita (23 % Litva, 29 % Lotyšsko a Estonsko).

Členství pobaltských republik v NATO prosazují státy severního křídla NATO – především Dánsko a do jisté míry též Norsko. Polsko sice navázalo zvláštní vojenský vztah s Litvou (společná jednotka LITPOLBATT), je však otázkou, zda bude obdobně intenzivně podporovat členství Litvy a popřípadě i dalších pobaltských republik i v rovině politické.

V lednu 1998 podepsaly USA společně s pobaltskými republikami Baltskou chartu. Na jejím základě prohlubují USA bilaterální bezpečnostní spolupráci s jednotlivými státy. Charta neobsahuje žádné závazné garance či závazky. To vyvolalo spekulace, zdali tento dokument nemá nahradit případné členství v NATO. Tento dojem ještě zdůraznilo pozdější prohlášení tehdejšího zvláštního vyslance americké vlády R. Holbrooka, že baltské rozšíření je odmítáno evropskými spojenci v NATO.²⁷ Avšak prezident Clinton při příležitosti podpisu Baltské charty ve Washingtonu prohlásil, že „*dveře NATO zůstanou otevřeny*“ a že „*Amerika je rozhodnuta vytvářet podmínky, za nichž budou moci Estonsko, Litva a Lotyšsko těmito dveřmi projít*“.²⁸ Ačkoli se ze strany Severoatlantické aliance dostává pobaltským státům opakovaně ujištění, že se s nimi pro členství v NATO počítá,²⁹ případné baltské rozšíření způsobí řadu problémů.

- **Rusko.** Protesty Ruska proti první vlně rozšíření, které vrcholily v době, kdy se Moskva s prvním kolem expanze NATO již v zásadě smířila (tj. před madridským summitem), byly ve skutečnosti zaměřeny již na kolo druhé a zejména proti možnosti přijetí pobaltských zemí. Ruské zájmy nelze zcela přehlédnout a příliš rychlé přijetí těchto států by vyvolalo vážné krize.³⁰ Významným faktorem je též nový ruský prezident Putin. Jeho první zahraničněpolitické kroky – zajištění ratifikace smlouvy START II a Smlouvy o úplném zákazu jaderných zkoušek (CTBT)³¹ – vyvolávají naději, že jde o racionálně uvažujícího státníka, s nímž mohou Západ a NATO spolupracovat.³² Ze strany Západu lze proto předpokládat vstřícnou politiku a vyhýbání se konfliktním otázkám, jakou případné rozšíření NATO do Pobaltí bezesporu je. Tento trend též potvrzuje neúspěch pokusu pozastavit členství Ruska v Radě Evropy počátkem května 2000.³³
- **Ruská menšina.** Ačkoli se postavení ruské menšiny v pobaltských státech v poslední době poněkud zlepšilo (zejména v Estonsku s 29% menšinou), jisté napětí přetrvává v Lotyšsku, kde podíl Rusů činí 37 % obyvatelstva. Moskva neustává ve stížnostech na diskriminaci Rusů v obou jmenovaných zemích; Litva s 9 % Rusů tento problém nemá.
- **Kaliningrad.** Tato ruská enkláva byla za sovětských časů jednou z nejmilitarizovanějších oblastí SSSR a ruskými jestřáby je stále považována za předsunutou baštu obrany proti Západu. Ačkoli se zde ruská vojenská přítomnost snížila z cca 100 tisíc na 30 tisíc vojáků, stále je to nezanedbatelná koncentrace vojenských sil.³⁴ V případě vstupu Litvy do NATO by se tato enkláva ocitla uvnitř území Severoatlantické aliance.
- **Obranyschopnost.** Pobaltí nedisponuje strategickou hloubkou a struktury teritoriální obrany jsou minimálně rozvinuté. Poskytnutí garancí podle článku 5 při přetrvávajících pochybnostech o možnostech jejich praktického zajištění by mohlo podkopat celkovou důvěryhodnost aliančních bezpečnostních záruk.³⁵
- **Nízký vojenský potenciál.** Na rozdíl od většiny ostatních postkomunistických zemí, které již v době existence sovětského bloku disponovaly vlastními vojenskými silami, pobaltské země budují své armády od základu. Bude trvat dlouhá léta, než tyto síly dosáhnou základních schopností, které by byly srovnatelné alespoň s těmi nejméně vyspělými armádami NATO.³⁶

Složitě postavení pobaltských států vyvolává snahy nalézt alternativní způsoby zajištění jejich bezpečnosti.

- **Zajištění bezpečnosti na subregionální úrovni,** tj. v rámci severské spolupráce. To však vypsěl severští sousedé odmítají z obavy z odloučení Pobaltí od procesů evropské a at-

lantické bezpečnosti. Bezpečnostní záruky severských zemí poskytnuté pobaltským republikám by navíc nebyly věrohodné.

- *Vytvoření subregionálních paktů o vzájemné pomoci*, které budou s NATO „spojeny, nikoli však integrovány“.³⁷ Jde o obdobu první alternativy, avšak za předpokladu užší spolupráce s NATO.
- *Společné záruky bezpečnosti pobaltského subregionu Ruskem a Západem*. Tato varianta, navržená Ruskem v říjnu 1997, v sobě skrývá faktickou neutralizaci Pobaltí. Je nepřijatelná jak pro země, kterých se přímo týká (staly by se tak předmětem vnější manipulace), tak pro jejich severské sousedy, kteří se obávají (podobně jako v případě první varianty) odloučení pobaltských států od procesů evropské bezpečnosti a fragmentace oblasti Baltského moře. Tato varianta má navíc řadu shodných rysů s tzv. finlandizací.
- *Zajištění bezpečnosti v rámci EU*. Závěry z helsinského summitu EU (1999) nesměřují k budování schopností evropské kolektivní obrany, nýbrž vymezují tvorbu vojenských nástrojů pro tzv. petersbergské úlohy (mise záchranné, mírové, mírotravné). Obrana Evropy zůstává plně v kompetenci NATO.
- *Soustředěné kruhy*. Obavy z „rozředění“ vojenských schopností NATO a z dalšího odcizení Ruska a snahy tomu zabránit vedou až k bizarním návrhům. Jedním z nich je plán na vytvoření „odděleného euroatlantického velitelství“. Tento návrh spočívá v ustavení dvojího druhu členství. „Tvrdé jádro“ NATO by tvořily současné členské státy, další okruh pak noví členové, kteří by nebyli plně integrováni do jeho vojenských struktur. Ti by měli být organizováni ve zvláštním režimu na bázi EAPC. Jejich bezpečnost by byla zajištěna „vzájemně se překrývajícími garancemi ze strany NATO, EU a Ruska“. Vojenské kapacity těchto zemí by byly budovány především pro mírové mise. Pro případ jejich ohrožení by NATO na jejich území disponovalo zázemím pro přijetí posil. Tyto infrastruktury by však měly být omezené, aby nedráždily sousední nečlenské státy (rozuměj Rusko).³⁸

Je možné tvrdit, že kromě třetí a páté varianty jsou již v praxi uplatňovány elementy všech ostatních alternativ.³⁹ Z řady rozhovorů s pobaltskými politiky a experty vyplývá, že si jsou vědomi všech problémů spojených se snahami o začlenění Pobaltí do NATO. Jsou tudíž ochotni posilovat alternativní metody zajištění bezpečnosti (s výjimkou třetí a páté varianty), a to při zachování strategického cíle vstupu do Severoatlantické aliance.

I z této zběžné analýzy heterogenní kandidátské skupiny je patrné, že bude jen velmi obtížné vytvořit soudržnou skupinu států, které by mohly být v brzké době vyzvány ke vstupu do NATO. Existuje-li pro aspirantskou skupinu společný jmenovatel, pak je to pomalé tempo vojenské modernizace způsobené nedostatkem prostředků. Vyhlídky těchto států na brzké členství dále komplikuje řada externích faktorů.

1.2. Externí faktory

Externí faktory ovlivňující další rozšiřování (preferenze členských států NATO, zkušenosti z první vlny rozšíření, postoj Ruska, dopad kosovské krize, možný vliv posilování obranného pilíře EU, historické sentimenty) dále prohlubují heterogenost situace rozšiřování.

1.2.1. Preferenze členských států NATO

Především je nutné zdůraznit, že otázka rozšíření NATO není v členských státech prioritním tématem politických diskuzí. Pokud je tento problém oficiálně vůbec zmiňován (koncepční dokumenty k zahraniční a bezpečnostní politice, veřejné projevy politiků, programy parlamentních politických stran), tak pouze ve velmi obecných formulacích potvrzujících závazek otevřených dveří. V kontextu první vlny existoval mezi členskými státy NATO jasný konsenzus o třech středoevropských kandidátech. Spory se vedly o přijetí Rumunska a Slovinska, tedy států favorizovaných zejména Francií a Itálií. Současná mapa preferencí je komplikovanější. Seveřané (Dánsko, Norsko) mají zájem o vstup pobalt-

ských zemí, v průsečíku preferencí tří nových členů NATO leží Slovensko, země jižního křídla (zejména Francie, Itálie a Turecko) podporují rozšíření Severoatlantické aliance na Balkán.

Celkově však lze v členských státech NATO vyznívat značnou opatrnost ohledně vyslovování pevných závazků, a to jak ohledně termínu rozšíření, tak jeho rozsahu.⁴⁰ Rovněž z expertních kruhů zaznívají varování před nebezpečím pasti, kterou by si Severoatlantická aliance nastražila příliš vstřícným postojem k vybraným kandidátským zemím. Varováním je případ Rumunska, které v roce 1997 stálo na prahu členství, ale jehož celková situace se od té doby značně zhoršila. Z hlediska plnění kritérií pro vstup se nyní Rumunsko nachází spíše ve druhé polovině kandidátské skupiny.⁴¹ Hlasy volající po rychlém rozšíření jsou výjimkou.⁴²

Vzhledem k tomu, že rozšíření NATO není v členských státech Severoatlantické aliance aktuálním tématem veřejných diskuzí, informace o postojích veřejnosti jsou velmi omezené. Podle rozsáhlého šetření, které v zemích NATO provedla agentura Angus Reid Group během prvního měsíce operace *Allied Force*, 76 % respondentů se vyslovilo pro rozšíření NATO, a to i navzdory ruské opozici (proti 14 %, nerozhodnuto 10 %).⁴³ Lze spekulovat, že po zahájení předvstupních diskuzí a po prezentaci širšího spektra argumentů pro i proti rozšíření veřejná podpora přijetí nových členů klesne.

Klíčovou zemí, která zřejmě nakonec udá tón a tempo dalšího rozšiřování, jsou USA. Rozhodující budou pozice Velké Británie, Německa a Francie, zatímco postoje dalších států/skupin států budou zřejmě hrát druhořadou roli. Oficiální politika USA je vedena v duchu závazku otevřených dveří; jakákoli země z euroatlantické oblasti se může ucházet o vstup do NATO a stát se jeho členem, pokud splní politické, hospodářské a vojenské podmínky. Washington klade velký důraz na plnění objektivních kritérií. Náměstek ministryně zahraničí S. Talbott tvrdí, že laťka pro přijetí musí být nastavena vysoko: „*Standards pro přijetí musejí zůstat náročné. Jak Kosovo, tak Bosna ukázaly, že NATO je fungující vojenskou aliancí a bude schopno dostát svým závazkům pouze za předpokladu, že se bude udržovat ve špičkové formě.*“⁴⁴

Američtí vládní činitelé sice odmítají oficiálně formulovat jakékoli preference ohledně určitých zemí, ale v praxi přesto používají tři varianty – severní (Pobaltí), jižní (Bulharsko a Rumunsko) a střední (Slovensko a Slovinsko). Jako nejpřijatelnější se zdá minimální varianta (Slovinsko, popřípadě Slovinsko a Slovensko). Takto omezené rozšíření by však způsobilo rozčarování zejména na jižním křídle. Nicméně v současné době se zastánci dalšího rozšíření obávají, že Senát nebude ochoten ratifikovat jinou než právě relativně bezproblémovou minimální variantu. Existují však také jisté sentimenty vůči pobaltským republikám a přesvědčení, že si tyto státy vstup do NATO zaslouží, a to bez ohledu jak na postoj Ruska, tak na nevýhodné geostrategické koordináty těchto zemí.⁴⁵

Většina expertů a vládních úředníků však ruský faktor zdůrazňuje a nabádá k opatrnému postupu. Nový impuls dostaly tyto názory po zvolení V. Putina prezidentem, a to především jako reakce na jím iniciované odblokování odbrojovacího dialogu (ratifikace START II a Smlouvy o úplném zákazu jaderných zkoušek, pokračování spolupráce v rámci denuklearizačního programu *Cooperative Threat Reduction* atd.). Z tohoto důvodu lze na summitu v roce 2002 jen stěží očekávat podporu pobaltských zemí.

Během diskuzí o ratifikaci vstupu prvních postkomunistických zemí Senát odmítl návrh republikánského senátora J. Warnera uvalit na další rozšiřování tříleté moratorium. V srpnu 1999 senátoři vyzvali NATO, aby „*průběžně hodnotilo potenciální žadatele o členství*“ a aby předložilo „*výsledky tohoto hodnocení společně s doporučeními ohledně rozšíření Severoatlantické radě v květnu 2000*“.⁴⁶ Senát také požádal o to, aby byl informován jeden rok předtím, než NATO formálně vyzve další kandidáty ke vstupu.

V současné době není též zcela jasné, jaký dopad na americkou zahraniční politiku bude mít změna na postu prezidenta. Oba kandidáti obecně podporují pokračování procesu rozšiřování. V článcích, které v rámci předvolební kampaně publikovali klíčoví zahranič-

něpolitických poradců G. W. Bushe, není otázka rozšíření NATO zmíněna.⁴⁷ Viceprezident A. Gore se o této otázce zmínil ve svém prvním velkém zahraničněpolitickém projevu, přičemž však nepřekročil dosavadní pozici Clintonovy administrativy, tedy obecný závazek ponechat dveře NATO otevřené.⁴⁸ Oba prezidentští kandidáti podpořili iniciativu kandidátských zemí, které na schůzce v litevském Vilniusu vyjádřily zájem na společném postupu ve svých snahách o vstup do NATO. A. Gore prohlásil, že další rozšiřování Severoatlantické aliance má být jednou z jejích priorit, G. W. Bush písemně informoval litevského prezidenta o svém přesvědčení, že by rozšiřování NATO mělo pokračovat.⁴⁹ Ve veřejných diskuzích pak otázka rozšíření NATO nefiguruje.⁵⁰

Londýn nebyl v otázce rozšíření nikdy příliš aktivní, a to nejen v souvislosti s reakcí Ruska, ale především v souvislosti se zachováním funkčnosti a soudržnosti NATO.⁵¹ Z toho vyplývá i jistá snaha minimalizovat počet nových členů, a to zejména s ohledem na imperativ zachování schopností dosahovat v rámci NATO konsenzu. Je pravděpodobné, že Velká Británie bude v otázce dalšího rozšíření velmi opatrná, a to zejména v případě zvažování členství pobaltských zemí. Skutečnost, že rozšíření NATO není britskou prioritou, potvrzuje i fakt, že se britský ministr zahraničí R. Cook ve svém koncepčním projevu v únoru 2000 o této otázce vůbec nezmiňuje.

Ačkoli se Velká Británie hlásí k alianční politice otevřených dveří, její bezpečnostní prioritou je budování funkčního pilíře evropské bezpečnosti v rámci EU.⁵² Londýn klade důraz na to, aby kandidátské země budovaly své vojenské kapacity v rámci MAP s tím, že ty mohou být využity též pro činnosti v rámci vytváření evropských sil pro ESDP.⁵³ Vznikající roli v britské zahraniční politice hraje budoucnost vztahů s Ruskem a snaha udržet Rusko v dialogu se Západem. Dokládají to setkání premiéra T. Blaira s prezidentem V. Putinem ještě před jeho zvolením do funkce, stejně jako skutečnost, že první Putinova zahraniční návštěva po jeho zvolení směřovala do Velké Británie.⁵⁴ V NATO bude britskou linií zřejmě prosazovat i generální tajemník G. Robertson. Jeho návštěva v Moskvě (únor 2000) byla komentována nikoli jako snaha připravit další rozšiřování NATO, ale zlepšit spolupráci s Ruskem v zájmu zajištění bezpečnosti Severoatlantické aliance vzhledem ke špatně kontrolovatelnému ruskému vojenskému potenciálu.⁵⁵

Jediným kandidátem, kterému britská zahraniční politika vyslovila zřetelnou podporu, je Slovinsko. R. Cook během své návštěvy této země prohlásil, že „*pokud někdo bude mít příležitost přijít otevřenými dveřmi do NATO, pak Slovinsko bude muset být mezi těmi zeměmi, které obdrží pozvánku*“.⁵⁶ Prohlášení britského premiéra T. Blaira, který během své návštěvy Bukurešti v květnu 1999 označil Rumunsko za „*příkladného partnera a budoucího spojence*“ NATO, lze přičíst spíše snaze podpořit udržení proaliančního kurzu rumunské vlády v době, kdy operace *Allied Force* vstoupila do druhého měsíce svého trvání.

Postoj Paříže k rozšíření NATO prochází pozoruhodným vývojem. Z jednoho z nejvýraznějších odpůrců vstupu nových členů se stal hlavní advokát jižního rozšiřování Severoatlantické aliance. Francie po dlouhou dobu prezentovala rozšiřování NATO jako cestu k vytvoření nových dělicích čar v Evropě. Obávala se, aby vstup nových zemí neposunul centrum NATO na východ, což by mohlo mít negativní dopad na vliv a váhu Francie v otázkách evropské bezpečnosti. Od madridského summitu Francie formálně podporuje vyzvání zemí jižního křídla ke vstupu. Tato podpora reprezentuje i francouzskou snahu působit jako protiváha amerického vlivu v NATO, a proto preferuje zejména země kulturním nebo geografickým způsobem blízké, tedy Rumunsko, Slovinsko, do jisté míry též Slovensko a Bulharsko. Francouzská pozice do značné míry reprezentuje názory zemí jižního křídla.

V současnosti lze pozorovat, že otázka druhé vlny rozšiřování NATO je ve francouzských diskuzích odsouvána na okraj zájmu, a to jak pro politiky, tak pro odborníky. Prezident J. Chirac se v projevu v listopadu 1999 o rozšiřování NATO vůbec nezmiňuje. Velkou pozornost naopak věnoval procesu vytváření ESDP, za jehož cíl označil vytvoření

„věrohodné Evropy obrany, schopné jednat podle povahy krizí buď v rámci Aliance, nebo samostatně“.⁵⁷

Ve stejné době vystoupil i ministr zahraničních věcí H. Védrine. Také on se ani jednou nezminil o druhé vlně rozšiřování NATO. Kritizoval unilateralismus USA a vyzýval k posunu směrem k multilateralismu. Přitom zdůraznil, že Západ jako celek by měl více brát v úvahu zájmy a stanovisko Ruska, Číny, Japonska a Indie a zejména pak Evropské unie a její roli v diskuzi o mezinárodní bezpečnosti.⁵⁸ Také premiér L. Jospin ve svém projevu na IHEDN (Institut vyšších studií národní bezpečnosti) v říjnu 1999 se o rozšiřování NATO vůbec nezminil. Velkou pozornost věnoval „Evropě obrany jako dlouhodobému projektu“.⁵⁹

Z vystoupení nejvyšších francouzských politických činitelů lze tedy odvodit, že druhou vlnu rozšiřování prozatím nepovažují za naléhavou záležitost. Mnohem více se naopak zaměřují na proces vytváření ESDP. Proto lze očekávat, že Francie se soustředí především na tuto oblast s cílem pokračovat ve svém úsilí o dosažení změn NATO na základě tlaku zevnitř.⁶⁰

Německo bylo motorem první vlny rozšíření. Pozice německé politiky vůči dalšímu rozšiřování NATO si zachovává podobné rysy již od roku 1997; bezprostřední bezpečnostní a politický zájem Německa zbavit se role hraničního státu (za studené války „frontového“) a stát se „vnitrozemskou zemí“ NATO byl naplněn přijetím tří středoevropských zemí. Mj. i z tohoto důvodu se z Německa místo „konzumenta bezpečnosti“ stává její „producent“.⁶¹ Rozšíření NATO o tři státy střední a východní Evropy je hodnoceno jako důkaz toho, že se NATO již přizpůsobilo novým podmínkám.⁶²

Každé další rozšíření přiblíží NATO k hranicím bývalého SSSR, nebo je i překročí, v čemž spočívá hlavní problém rozšiřování nejen pro německou politiku. Německo se od počátku důsledně pokoušelo spojit integrační směr vývoje evropské bezpečnosti (rozšiřování NATO a EU) s posilováním struktur spolupráce mezi zeměmi NATO/EU a nečlenskými státy. To se týká v prvé řadě Ruska (ale i Ukrajiny), bez něhož je evropská bezpečnost nadále považována za nedosažitelnou.⁶³ Je pravda, že letecká válka, kterou NATO vedlo v Kosovu, zastínila ve vztazích s Ruskem všechny další problémy, včetně rozladění z prvního kola rozšíření NATO. Tím spíše by bylo ale nereálné očekávat od Berlína aktivní podporu dalšího rozšiřování, a tím prohloubení krize ve vztazích s Ruskem. Naopak, po nástupu nového prezidenta v Moskvě Berlín usiluje o zajištění solidní dlouhodobé vztahové základny.⁶⁴

I nadále platí, že žádná německá vláda nemůže odmítnout perspektivu dalšího „otevření NATO“ (německá politika již od roku 1998 téměř nehovoří o „rozšiřování“, ale o „otevření NATO“, aby zdůraznila, že tento proces je diktován tlakem zájemců o vstup). Předpokládá se, že bude následovat alespoň ještě jedna vlna rozšíření, která bude muset zahrnout Slovinsko, dále zřejmě Rumunsko, Bulharsko a za příhodné politické konstelace Slovensko. Tento postoj převládá i ve Straně zelených, která sice rozšiřování NATO nikdy nepřijala za své, ale vzhledem k zájmu kandidátských zemí mu v letech 1998–1999 nebránila. „*Otevírání NATO*“ je v obecné rovině považováno za „*integrální součást komplexního přístupu k posilování bezpečnosti a stability v celé Evropě*“.⁶⁵ Všeobecně ovšem není považováno za aktuální úkol. Ministr obrany R. Scharping při definici bezpečnostních zájmů SRN uvádí posilování a podporu NATO a rovněž prohlubování a rozšiřování EU, ale o přijímání dalších členů do NATO se nezmiňuje.⁶⁶ Odmítá uvádět jakékoli termíny a cílová data.⁶⁷

Německo přestalo hrát roli motoru procesu rozšiřování NATO, i když jej nadále politicky vcelku podporuje. Svůj aktuální zájem a úkol ale vidí v jiných oblastech evropské bezpečnostní politiky, nechce ohrozit své vztahy s Ruskem (a s Ukrajinou) ani samu soudržnost a akceschopnost NATO.

Vzhledem k desetiletí konfliktů na Balkáně bude v úvahách o dalším rozšiřování hrát důležitou roli pozice Turecka. Při příležitosti ratifikace první vlny rozšíření zahraniční výbor tureckého parlamentu zformuloval několik požadavků, jejichž splnění Ankara očeká-

vá od západních spojenců výměnou za svůj vstřícný postoj k první vlně. Jedním z nich je zařazení Rumunska a Bulharska do příští vlny rozšíření.⁶⁸ Současně Turecko podporuje vstup Slovinska. Turci věří, že jihovýchodní rozšíření přispěje ke stabilizaci černomořské oblasti a Balkánu, tedy dvou nejméně stabilních koutů Evropy. Začlenění teritorií Rumunska a Bulharska pak poskytne Severoatlantické alianci geostrategickou kontinuitu v jižním směru. Jižní rozšíření by též posílilo postavení Turecka v rámci NATO. Ačkoli Ukrajina dosud oficiálně neprojevila zájem o členství, v tureckých diskuzích je možné slyšet přání zařadit tuto zemi mezi kandidáty, a to z důvodu jejího strategického významu pro černomořskou oblast.⁶⁹

Pozice Itálie, dalšího důležitého aktéra na jižním křídle NATO, je velmi blízká francouzskému postoji; zdůrazňuje potřebu rozšíření zejména na jižním křídle. To se projeвило i v otevřené podpoře francouzských stanovisek z hlediska dalšího rozšíření, o nichž se diskutovalo na summitech NATO v Madridu a ve Washingtonu. Italská snaha reflektuje též obavu z příliš velkého důrazu na rozšíření NATO na východ a opomenutí v současné době strategicky důležitějšího jižního křídla. Italským favoritem zůstává Slovinsko.

Státy severního křídla – Dánsko, Norsko a Island – kladou důraz na zcela odlišnou oblast. Především Dánsko vždy upozorňovalo na nutnost věnovat odpovídající pozornost aspiracím tří pobaltských států. Podle Dánska a do určité míry i Norska je vstup pobaltských zemí přispěvkem ke stabilizaci v regionu. Ve prospěch Estonska, Litvy a Lotyšska vystupuje i Island, který zdůrazňuje, že by mělo být plně respektováno právo těchto zemí vstoupit do NATO.

V průsečíku preferencí nových členů NATO se nachází Slovensko. Po nástupu vlády čtyřkoalice v roce 1998 byla společná podpora slovenského členství opakována na řadě multilaterálních fór (visegrádská skupina). Specifickým polským favoritem je Litva. Měřeno intenzitou vojenské spolupráce Česká republika naznačuje jisté preference pro Litvu a pro Lotyšsko. Maďarsko má zájem o vstup Slovinska.

Jediným společným jmenovatelem, který lze v postojích jednotlivých členských států k otázce dalšího rozšíření vysledovat, je obecné přihlášení se k oficiální alianční politice otevřených dveří. Mimo tuto minimální shodu se preference jednotlivých států či skupin rozpadají, a to především na základě geostrategických zájmů (sever, střed, jih) a kulturních preferencí (podpora Rumunska ze strany Francie). V dalších diskuzích je možné očekávat soustředěný tlak států jižního křídla na jižní rozšíření NATO. Jejich hlavním argumentem, který získal novou váhu po kosovské krizi, bude požadavek strategicky stabilizovat Balkán a splnit přísliby členství v západních organizacích a institucích, zformulované v rámci Paktu stability pro jihovýchodní Evropu. Budou též požadovat kompenzaci za vynechání jižního směru z první vlny rozšíření.

1.2.2. Zkušenosti z první vlny

Svou roli v hodnocení výhledu dalšího rozšiřování též sehrávají rozdílné interpretace úspěchu první vlny. Zatímco v rovině politických deklamací je integrace a obranná transformace prvních tří postkomunistických zemí prezentována jako úspěch, expertní mínění je nejednoznačné.⁷⁰ Celkově však lze první vlnu hodnotit v zásadě pozitivně.⁷¹ Nenaplnila se řada katastrofických scénářů, které formulovali především odpůrci rozšíření.⁷²

Moskva se s novou situací smířila a rozšíření podstatně nenarušilo ani politické vztahy Ruska se Západem, ani jednání o snížení zbrojení.⁷³ Nenastal hospodářský kolaps nových členů v důsledku nákladů na jejich začleňování. Odhady celkových nákladů na rozšíření se podle různých studií pohybovaly mezi 15 až 125 miliardami amerických dolarů.⁷⁴ Skutečné náklady zatím vyčísleny nebyly, lze je však předpokládat hluboko pod hranici 10 miliard amerických dolarů.⁷⁵ Nebyla též ohrožena akceschopnost a rozhodovací pružnost NATO.⁷⁶ Tuto obavu vyvrátil průběh kosovské operace (*Allied Force*) a chování nových členů v průběhu kosovské krize. Prozatím též není prokázáno, že by vstup personálu z postkomunistických zemí do civilních a vojenských struktur NATO vyvolal potíže v ob-

lasti utajovaných skutečností.⁷⁷ Noví členové se nechovají arogantně ke svým sousedům, kteří o členství usilují, nezavřeli za sebou dveře. Naopak podporují jejich vstup do Severoatlantické aliance. Rozšířením nevznikly nové dělicí čáry v Evropě. Je možné dokonce tvrdit, že spolupráce mezi NATO a východní Evropou nebyla nikdy tak intenzivní jako nyní.

Předmětem kritiky nových členů je zejména pomalá harmonizace jejich ozbrojených sil se standardy NATO (dosahování cílů interoperability), stagnující modernizace výzbroje, nedostatečné navyšování výdajů na obranu, nízká kvalita bezpečnostních koncepcí (národních bezpečnostních strategií a vojenských doktrín), neschopnost přilákat a udržet kvalitní profesionály.⁷⁸

Negativně je též vnímán vznik dvojího druhu ozbrojených sil. Divergence uvnitř armád je způsobena nutností výběrově umísťovat nedostatečné prostředky pro rozvoj ozbrojených sil podle požadavků NATO. Na jedné straně se tak profiluje nepočtená elita dobře vycvičených, plně profesionalizovaných, materiálně a finančně dobře zajištěných sil, které jsou vyčleněny pro součinnost v rámci NATO, a to zejména pro mise mimo území Severoatlantické aliance. Na druhé straně však větší část armády stagnuje, či dokonce upadá. Týká se to především sil územní obrany, které jsou z větší části tvořeny branci. Snižuje se tím schopnost bránit vlastní území.⁷⁹

1.2.3. Rusko

Ruská pozice vůči Severoatlantické alianci se v 90. letech postupně měnila. Pro první období, charakterizované tzv. Kvicinského a Kozyrevovou doktrínou, je typické nahlížení na NATO jako na jakýsi relikv studené války, který by měl být nahrazen či alespoň ukolován ze strany OBSE. Jakékoli rozšíření NATO na východ Moskva ostře odmítala. S příchodem J. Primakova na post ministra zahraničí se pozice Moskvy mírně odstínila. Slovy Primakova je nutné „*neopouštět odmítání rozšíření NATO a současně vést jednání, aby-
chom minimalizovali škody z rozšíření, které je i kvůli našim chybám stále reálnější*“.⁸⁰

Během složitých jednání o první vlně dosáhla Moskva vytvoření Stálé společné rady (ovšem s dovětkem, že Rusko tím získává hlas, nikoli však právo veta ve vnitřních záležitostech NATO). Ještě důležitější pro Moskvu byly ústupky v adaptaci Smlouvy o konvenčních silách v Evropě (CFE). Změna CFE byla pro Rusko tak důležitá, že i přes zmrazení styků s NATO během kosovské krize se ruská delegace zúčastnila podpisu rámcové dohody o CFE v březnu 1999.⁸¹

Na bombardování Jugoslávie zareagovala Moskva tvrdě. Tehdejší premiér J. Primakov, který letěl na návštěvu Spojených států, nechal letadlo otočit zpět. Z Moskvy byli prakticky vyhoštěni představitelé NATO. Brusel a Mons opustila ruská mise. Ruský kontingent SFOR v Bosně byl vyveden zpod přímého velení NATO. Vysocí důstojníci generálního štábu otevřeně vyzývali k vojenské pomoci Jugoslávii. Pragmatičtější postoj nakonec zvítězil a Rusko se nenechalo vtáhnout do silové konfrontace. Dokonce je možné říci, že Moskva do určité míry během konfliktu získala. NATO sice zahájilo operaci bez ruské účasti, ale pro nalezení východiska Rusko potřebovalo, což zcela jistě bude nadále ovlivňovat chování Severoatlantické aliance v takových otázkách, jako je další rozšiřování.

Vztahy se začaly obnovovat koncem roku 1999 a průlomem bylo dosaženo v únoru 2000, kdy Moskvu navštívil generální tajemník NATO G. Robertson. Tato návštěva byla součástí diplomatické ofenzivy tehdy ještě zastupujícího ruského prezidenta V. Putina, který se snažil uklidnit západní politiky, obávající se nástupu ruského nacionalismu.

Novým významným faktorem je též změna prezidentství. První zahraničněpolitické kroky prezidenta Putina – zajištění ratifikace smlouvy START II a Smlouvy o úplném zákazu jaderných zkušek⁸² – vyvolávají naději, že jde o racionálně uvažujícího státníka, s nímž mohou Západ a NATO spolupracovat.⁸³ Ze strany Západu lze proto předpokládat vstřícnou politiku a vyhýbání se konfliktním otázkám, jakou případné rozšíření NATO (a zejména do Pobaltí) bezesporu je. Stejně tak se bude Rusko snažit využít oteplení vztahů, které se zhoršily v důsledku operace *Allied Force*, k znovunavázání bezpečnostního

dialogu. Trend vstřícnosti západních vlád vůči novému vedení Ruska též potvrzuje neúspěch pokusu z počátku května 2000 pozastavit členství Ruska v Radě Evropy kvůli vojskové intervenci v Čečensku.⁸⁴

Ruští činitelé naznačují, že rozšíření NATO do postsovětského prostoru – tedy do Pobaltí – budou vnímat jako akt agrese. Jediný z dalších kandidátů, k jehož případnému členství Moskva nezaujala negativní stanovisko spojené s varováním před zhoršením vzájemných vztahů v důsledku vstupu, je Slovinsko.

1.2.4. Kosovo

Operace *Allied Force* byla první rozsáhlou válečnou akcí v historii NATO. Z ní vyplývající zkušenosti mají dopad nejen na vnitřní transformaci NATO (zejména pokud se týká krizového rozhodování a řízení operace prováděné 19 státy a nutnosti řešit asymetrie mezi USA a evropskými spojenci), ale též na úvahy o rozšíření. Kosovo podle amerického ministra obrany W. Cohena „nemění jízdní řád rozšíření“ a další rozhodnutí o případném rozšíření nebude přijato před rokem 2002. Podle Cohena bude záležet především na tom, jak budou nové členové schopni modernizovat své síly a zlepšovat profesionální standardy podle aliančních nároků.⁸⁵

Tři nové členové prošli touto zkouškou, která začala pouhých dvanáct dní po jejich vstupu, bez zásadnějších problémů. V případě České republiky odhalila kosovská krize jisté nedostatky v ústavním rámci (rozhodování o poskytování tranzitu spojeneckým silám, vyslání jednotek za hranice atd.). Alarmující byla rovněž nízká podpora náletů českou veřejností (20 % v závěrečné fázi operace, mezi státy NATO vykazovalo nižší podporu pouze Řecko), stejně jako následný přechodný pokles podpory členství v NATO (pod 50 %).⁸⁶

Nicméně ani postoje maďarské veřejnosti nebyly jednoznačné. Více než dvě třetiny (72 %) Maďarů byly proti tomu, aby NATO podnikalo letecké úder z území Maďarska. Dvě třetiny odmítaly možnost, aby případné pozemní útoky byly provedeny z maďarských základů. Pouze desetina Maďarů by podpořila účast maďarských vojáků na případné pozemní operaci proti Svazové republice Jugoslávie; čtvrtina by schválila vyslání maďarských sil na obranu některého ze členů NATO v rámci závazku podle článku 5.⁸⁷

Zatímco v oficiálních stanoviscích NATO a v prohlášeních politiků tradičních aliančních mocností k chování nových členů v krizi převládá chvála a v zásadě pozitivní hodnocení,⁸⁸ experti a novináři byli více kritičtí. Jako všeobecný jev přitom uváděli rozdíl mezi jednáním vlád (většinou pozitivní stanoviska) a veřejností (většinou negativní postoje). Francouzská strategická ročenka (neoficiální, nicméně blízká Ministerstvu obrany) hodnotila Polsko pozitivně, Maďarsko spíše pozitivně a Českou republiku „otevřeně negativně“.⁸⁹ V zásadě však lze konstatovat, že nové členové rozhodovací pružnost a akceschopnost NATO neohrozili.

Uchazečům o členství poskytla kosovská operace možnost prokázat loajalitu atlantickému společenství. Zejména bulharské, rumunské a slovenské vládnoucí elity v té souvislosti zaujali postoj „virtuálních členů“, a to navzdory rozkolísané veřejné podpoře leteckých úderů v jednotlivých státech. Tyto země společně s Albánií a s Makedonií též umožnily tranzit spojeneckým silám. Bulharsko a Rumunsko naopak bezprostředně po ukončení akce odmítly otevřít svůj vzdušný prostor pro přelety ruských sil, čímž zabránily eskalaci napětí v souvislosti s obsazením letiště v Prištině ruskými vojáky. Je přirozené, že za tyto postoje očekávají větší vstřícnost ze strany NATO vůči svým snahám získat členství.⁹⁰

1.2.5. Evropská bezpečnostní a obranná politika

Od zveřejnění deklarace z britsko-francouzského summitu v St. Malo na konci roku 1998 vládne jisté napětí mezi Evropou a USA. Američané se obávají rozštěpení NATO a bezpečnostního odloučení Evropy od USA. Zároveň v souvislosti s naplňováním Evropské bezpečnostní a obranné politiky (ESDP) lze z tábora amerických odpůrců rozšiřování slyšet názor, že další rozšíření NATO nebude nutné. Sdílejí ho příslušníci pravého

křídla Republikánské strany (převážně unilateralisté), levého křídla Demokratické strany (převážně izolacionisté) spolu s částí vojenských kruhů. Vojáci a většina bezpečnostních expertů si navíc stěžují na rozsáhlou a oslabující vojenskou angažovanost USA ve světě, což by rozšíření NATO ještě zhoršilo. V otázce rozšiřování má nyní být na řadě EU, která by měla otevřít své brány novým členům, a tak vyrovnat náskok, který NATO získalo přijetím prvních tří postkomunistických zemí.

Skutečnost, že si Evropa vytváří vlastní autonomní vojenské schopnosti, vede odpůrce rozšíření NATO k závěru, že by bezpečnost postkomunistických států, ucházejících se o členství v NATO, měla garantovat právě EU. Tento názor zastávají opět především ti, kteří vidí v ESDP snahu Evropy emancipovat se z obranné závislosti na USA a zároveň připouštějí, či dokonce navrhuji možnost stažení amerických sil z Evropy.⁹¹ Část této názorové skupiny zároveň zdůrazňuje nutnost brát větší ohledy na bezpečnostní zájmy a obavy Ruska a varuje zejména před rozšířením NATO na území bývalého Sovětského svazu.

1.2.6. Historické sentimenty

V případě úvah o vstupu prvních tří postkomunistických zemí, ale zejména České republiky a Polska šlo o státy, k nimž Západ pocítoval jisté historické závazky, či dokonce výčitky svědomí. Mnichovský diktát, jaltská konference (na níž došlo k tzv. čtvrtému dělení Polska), okupace Československa v roce 1968 – tyto a další temné stránky společné historie, stejně jako pozitivní tradice společných bojů proti nacismu, či dokonce památka generála Kosciuszka uváděli západní politici jako důvody, pro něž mají jmenované země jakýsi historický či morální nárok na členství.⁹²

V rozhodujících letech pro první vlnu (1993–1996) byl navíc ještě v živé paměti „rok zázraků“ (1989) a výsadní postavení České republiky a Polska mezi kandidátskými státy též posilovala světová popularita jejich vůdců – prezidentů Havla a Wałęsy. Tyto země a jejich předáci byly svým způsobem symbolem pádu komunismu a zároveň modelem úspěšné transformace. Nezanedbatelnou roli sehrály rovněž krajanské lobby, zejména američtí Poláci. Naopak dnes prakticky žádný z kandidátských států nedisponuje takto bohatým souborem argumentů pro své přijetí.

Analýza externích faktorů odhaluje základní absenci společného jmenovatele a jednotícího zájmu uvnitř NATO. Otázka rozšiřování není zatím v zemích NATO na pořadu politických diskuzí. Existuje řada konkurenčních priorit (vztahy s Ruskem, projekt evropské obrany). Na rozdíl od první vlny nepůsobí historické sentimenty.

2. PŘEDPOKLADY PRO ROZŠÍŘENÍ

Za tohoto stavu lze jen obtížně stanovit realistické (tj. splnitelné) parametry rozšiřování. Podle S. Larrabeeho⁹³ musí NATO s blížícím se rozhodnutím o případném rozšíření vyvažovat pět konfliktních potřeb:

- *Nutnost udržet soudržnost a vojenskou výkonnost Severoatlantické aliance.* NATO nerozšiřuje pouze členskou základnu, ale též spektrum svých misí. Kromě kolektivní obrany jde rovněž o míse kolektivní bezpečnosti. Požadavek na dosažení vojenských schopností v obou oblastech klade na nové členy zvýšené nároky.
- *Nutnost zachovat věrohodnost závazku otevřených dveří.* Pokud bude druhé kolo příliš dlouho odkládáno, výsledkem může být ztráta zájmu některých kandidátských zemí a zpomalení reformem, jež stimuluje vidina členství.
- *Nutnost absorbovat první vlnu.* Načasování druhé vlny a politická vůle k jejímu uskutečnění záleží do značné míry na úspěchu první vlny. Pokud Česká republika, Maďarsko a Polsko nesplní očekávání, která do nich NATO vložilo, zmenší se ochota členských států a zejména amerického Senátu podpořit další rozšíření.
- *Nutnost udržet produktivní partnerství s Ruskem.* Ačkoli Moskva v zásadě první kolo rozšíření akceptovala, teprve nyní se zdá, že se Rusko sžívá s novými strategickými skutečnostmi, které přineslo první kolo.

• *Nutnost zachovat vnitřní konsenzus.* Momentálně v NATO neexistuje shoda jak na formátu druhého kola, tak na jeho načasování.

Z. Brzezinski⁹⁴ zformuloval tři podmínky, kterými se musí NATO řídit při rozhodování o rozšíření:

- 1) Přiját bude pouze ten kandidát, který splní všechna kritéria kvalifikující ho pro členství.
- 2) Nelze předem mechanicky vytvářet vazby mezi dvojicemi či skupinami kandidátů ani podmiňovat členství přijetím další země. Přistoupení každého státu je individuální proces.
- 3) Moskva nemá právo veta, tzv. „červená čára“ (hranice bývalého SSSR), za níž je rozšíření vnímáno Ruskem jako ohrožení jeho vitálních zájmů, není akceptovatelná. Jedním kritériem musí být připravenost kandidáta a konsenzus v rámci NATO.

Z předcházející analýzy je evidentní, že současně naplnit všechny tyto potřeby a zároveň vyhovět zmíněným podmínkám je vzhledem ke komplexní heterogenitě situace rozšiřování v praxi téměř nemožné. Lze si představit řadu hypotetických variant, v jejichž rámci můžeme kombinovat kandidáty do různých skupin. Taková cvičení ve spekulaci však již byla provedena jinde.⁹⁵ Zaměřme se proto na variantu, o níž se v poslední době stále více diskutuje a k níž se hlásí sami kandidáti.

Jeden z klíčových amerických architektů první vlny rozšíření R. Asmus tvrdí, že vzhledem k neexistenci společného jmenovatele v rámci NATO (což může hrozit zablokováním celého procesu) a s ohledem na heterogenitu skupiny současných kandidátů existují v zásadě dvě možnosti: buď se neuskuteční žádné rozšíření, nebo dojde k vyzvání všech kandidátů najednou.⁹⁶ Pro druhou možnost se vžil název „big bang“.

K variantě velkého třesku se přihlásili ministři zahraničí devíti kandidátských států, kteří se k otázce koordinace společného postupu vůči NATO sešli s jeho generálním tajemníkem G. Robertsonem v polovině května 2000 v litevském Vilniusu. Ve společném prohlášení vyjádřili naději, že ze summitu NATO v roce 2002 vzejde pozvání kandidátů ke vstupu. Účastníci schůzky sice vyjádřili svou vůli postupovat společně a koordinovaně, přesto by však způsobilost každého z kandidátů k členství v NATO měla být hodnocena individuálně, a to na základě plnění daných kritérií.⁹⁷

Argumenty kandidátských států jsou následující. Vstup všech kandidátů najednou zajistí soudržnost v rámci kandidátské skupiny. Parlamenty členských států NATO nebudou zatíženy řadou ratifikačních procesů. Předjede se tím napětí uvnitř Severoatlantické aliance, které vyplývá z rozdílných rozšiřovacích preferencí jejích členů. Rusko se smíří s tímto krokem, pokud bude jasně řečeno, že jde o poslední vlnu rozšíření.⁹⁸

Lze však též zformulovat řadu protiargumentů. Předpoklad, že Rusko přistoupí na tento scénář, byť bude prezentován jako poslední kolo rozšíření, je velmi nepravděpodobný. Uzavření dveří NATO po tomto rozšíření bude Ukrajina interpretovat jako zradu Západu a faktické odstavení Ukrajiny do ruské sféry vlivu. Nedořešena zůstane možnost členství neutrálních států. Lze očekávat vážné problémy s absorpcí tak velké a zároveň heterogenní skupiny států do aliančních struktur, což by mohlo vyústit až v paralýzu NATO. Tento scénář implikuje metodu konvoje, jehož rychlost pohybu se řídí nejpomalejším příslušníkem skupiny. Pohyb je v tomto případě odvozen od dynamiky plnění kritérií pro rozšíření. Vzhledem k heterogenitě skupiny, do níž patří problémové země typu Albánie, lze jen stěží očekávat, že vyspělé země typu Slovinska či pobaltských republik dokáží zachovat solidaritu se slabšími. Možnost, že by Albánie či Makedonie dokázaly v příštích deseti letech splnit vstupní kritéria, je velmi nepravděpodobná.

Možným východiskem z dilematu – buď nerozšiřovat vůbec, nebo vyzvat všechny kandidáty najednou – může být kombinace maximální varianty s alternativou individuálních jízdnic. Postup by v tomto případě mohl být následující:

- 1) Summit NATO v roce 2002 zašle *pozvání* všem kandidátům.
- 2) Současně s pozváním bude předloženo *detailní schéma objektivně měřitelných kritérií* (politická, hospodářská, vojenská, stupeň veřejné podpory atd.), která budou jednotliví kandidáti muset bezpodmínečně splnit ještě před svým formálním začleněním.

- 3) V ideálním případě by měla v členských státech NATO následovat *ratifikace* tohoto pozvání (tedy celé skupiny en bloc). Ratifikační diskuze by tedy proběhla pouze v jednom kole, a to o celé skupině kandidátů. Parlamenty by zavázaly sebe a své vlády, že v případě splnění kritérií bude vstup nových členů již pouze formálním završením celého procesu (lze hovořit též o otevřené či podmíněné ratifikaci).
- 4) Proces formálního *přistoupení* bude pro jednotlivé státy individuální, a to v závislosti na rychlosti a kvalitě splnění vstupních kritérií. Národní parlamenty členských států pak vstup pouze vezmou na vědomí, a tak formálně uzavřou ratifikaci. Bude též možné vytvořit skupiny z těch států, které budou na stejné úrovni připravenosti. V případě první vlny rozšíření trvalo období mezi pozváním a předáním protokolů o přistoupení ke smlouvě 15 měsíců. V případě druhé vlny lze očekávat, že nejlépe připravené státy budou schopny vstoupit do NATO do dvou let od pozvání. Problematické státy nemusejí splnit vstupní kritéria nikdy.

Tento postup má následující výhody. Potvrdí platnost závazku otevřených dveří. Zachová jednotu kandidátské skupiny (tedy cíl, který deklarovali sami kandidáti) při prohloubení individuálního přístupu k jednotlivým kandidátům, což posílí princip sebeodlišení podporovaný Severoatlantickou aliancí. Zachová konsenzus v rámci NATO a předejde možným rozporům pramenícím z odlišných preferencí jednotlivých členských států. Zabrání absorpčnímu šoku, jež by nevyhnutelně následoval po hromadném vstupu. Odstraní překážku více kol ratifikačních diskuzí v parlamentech členských států NATO.

Navržený scénář má však i své slabiny. Za prvé, slabinou tohoto postupu je problém ratifikace pozvání v jednom kole, tedy celé skupiny en bloc. Je otázkou, zda by parlamenty a vlády jednotlivých členských států NATO na tento návrh vůbec přistoupily. Pokud ano, je otázkou, zda by nástupnické parlamenty, vzešlé z voleb v jednotlivých zemích a případně reflektující změněnou konfiguraci vnitropolitických sil, rozhodnutí svých předchůdců nezrušily.

Za druhé, chceme-li brát ohledy na postoj Ruska (a vše nasvědčuje tomu, že rozhodující státy NATO tak budou v příštích letech činit), vyzvání pobaltských států způsobí krizi ve vztazích mezi Moskvou a Západem. Tento postup by proto vyžadoval intenzivní paralelní diplomatická jednání s Ruskem a ústupky v některých momentech. V této souvislosti se hovoří o možnosti výměny souhlasu Ruska s rozšířením NATO do Pobaltí za respektování smlouvy ABM ze strany USA. Existuje však též opačný scénář; Rusko přistoupí na americkou interpretaci technických omezení smlouvy ABM za příslibu nerozšiřovat NATO do Pobaltí. Dohoda s Ruskem by zřejmě též musela obsahovat závazek, že toto rozšíření je poslední, stejně jako další dílčí omezení (např. tři ne týkající se možnosti rozmístění jaderných zbraní na území nových členů).

Za třetí, Ukrajina by byla tímto postupem definitivně vyloučena z možnosti stát se členem NATO. Ukrajinci by tento krok, doprovázený navíc kompenzačními dohodami s Ruskem, vnímali jako faktické předání Ukrajiny do ruské sféry vlivu.

* * *

Současná podoba otázky rozšiřování je podstatně složitější než v době zvažování první vlny. Hlavním rysem skupiny aspirantů je její komplexní heterogenita. Celkovou situaci dále komplikuje řada vnějších faktorů a protichůdných zájmů. Existuje zde závazek Severoatlantické aliance znovuotevřít otázku rozšíření v roce 2002. Ve státech NATO však prozatím neexistuje dostatek politické vůle naplnit tento závazek zásadním a konkrétním rozhodnutím. Naděje aspirantů jsou přitom „živeny“ řadou povzbuzujících, avšak nikoli vždy dobře uvážených výroků státníků z členských států NATO, kteří během návštěv kandidátských zemí slibují všechno všem. Očekávání kandidátů dále zvyšují propracované formy a metody a rostoucí intenzita spolupráce se Severoatlantickou aliancí. V neposlední řadě je pak nutné vyvážit mnohdy protichůdné zájmy, a to především: zachovat věro-

hodnost závazku otevřených dveří na straně NATO, udržet zájem o členství a reformní dynamiku na straně kandidátů, pokračovat ve spolupráci s Ruskem a konečně neoslabit rozhodovací efektivitu a vojenskou výkonnost NATO. Nelze se proto divit, že takto složité dilema může vést k závěru, že nejlepší bude NATO dále nerozšiřovat, anebo rozhodnutí o několik let odložit.

Při zvažování argumentů pro a proti dalšímu rozšiřování NATO nelze však pominout základní dlouhodobý přínos evropské bezpečnosti, který je výsledkem vytváření vztahů s bývalými nepřáteli, a klíčovou roli, kterou zde NATO sehrává. I přes množství dílčích výhod a neúspěchů, které vždy provázejí každé velké dílo, je nesporné, že program PŘP a první vlna rozšíření, jež byla jeho prozatímním vrcholem, patří k nejméně úspěšným projektům stabilizace a institucionalizace postkomunistického prostoru po skončení studené války. Bylo by proto fatální chybou zavřít dveře pro další aspiranty, a tak promarnit historickou šanci, kterou rozšiřování NATO předkládá. Scénář navržený v této studii je příspěvkem do té části diskuze, která hledá v kontextu dané situace racionální a pro zainteresované strany přijatelné východisko z dilematu rozšíření.

¹ Úplným zapojením se rozumí „úplná integrace“ a schopnost „přispívat do celého spektra aliančních misí“. Viz Zpráva prezidenta Clintona: Report to the Congress on NATO Enlargement. USIA Wireless File, 24. 2. 1997, s. 18.

² Činnosti v rámci MAP zahrnují: předkládání, hodnocení a kontrolu plnění ročního národního plánu, který má pokrývat politické, hospodářské, obranné, rozpočtové, bezpečnostní a právní aspekty příprav na členství, hodnocení pokroku jednotlivých kandidátů, koordinaci bezpečnostní spolupráce mezi členy a kandidáty NATO, obranné plánování. MAP pomáhá kandidátům identifikovat priority obranného rozvoje. Jeho prostřednictvím přebírají kandidáti plánovací a hodnotící procedury NATO.

³ Viz Hill, Luke: NATO Aspirants Present MAPs for Membership. Defense News, 8. 11. 1999.

⁴ Viz Washington Summit Communiqué, An Alliance for the 21st Century. NATO Press Release NAC-S(99)64, 24. 4. 1999, para 7.

⁵ Srov. Albania: Sinking back. Economist, 30. 10. 1999. Viz též Albania: Fresh Start. Economist, 29. 4. 2000. Viz rovněž Macedonia and its Kosovars: In the balance. Economist, 8. 5. 1999. Viz též Still nervous in Macedonia. Economist, 12. 6. 1999. Viz rovněž Land ahoy? Economist, 24. 4. 1999. Viz též Wagstyl, Stefan: Macedonians hopes to be an example of stability in Balkans. Financial Times, 23. 3. 2000.

⁶ Určité pochybnosti se mohou objevit v případě vojenské připravenosti. Zejména výzbroj slovenské armády byla po dlouhou dobu limitována embargem na dovoz zbraní do postjugoslávských republik. Definice misí armády prošla v posledním období výraznou změnou od orientace na mírové mise k orientaci na dostatečnou připravenost z hlediska vojenských požadavků pro vstup do NATO. Slovenská armáda je však stále nedostatečně rozvinuta, a to co do počtů (v současné době pracuje v sektoru obrany přibližně 6 000 osob a vojáků v činné službě je 9 500), struktury i materiální výbavy. Plán rozvoje ozbrojených sil do roku 2010, který byl schválen vládou v říjnu 1999, počítá s posilováním profesionálního jádra (na počet 7 700 vojáků) a s transformací armády směrem k mobilitě, pružnosti a rychlé reakci. Plán je velmi ambiciózní a finančně náročný a je otázkou, zdali ho bude Slovensko při současném nedostatečném financování obrany schopno splnit.

⁷ Viz Zoufalí Rumuni vybírají peníze z bank. Lidové noviny, 1. 6. 2000.

⁸ Viz Ottaway, Jr., Jim: Is Romania Serious About Joining the EU? The Wall Street Journal Europe, 17. 3. 2000.

⁹ Viz Romania: Grey new year. Economist, 23. 1. 1999.

¹⁰ Dále srov. Stefan, Adina: Romania's Engagement in Subregional Co-operation and the National Strategy for NATO Accession. Harmonie Paper 10, CESS, Groningen, December 1999.

¹¹ Viz Gallagher, Tom: The Temptation for Angry Romanians Is to Give Up. International Herald Tribune, 23. 12. 1999.

¹² Viz Kemp, Ian – Tudor, Radu: Country briefing: Romania. Jane's Defence Weekly, 1. 11. 2000, s. 21.

¹³ Viz Moses, Alfred H.: Romania's NATO Bid. SAIS Review, winter – spring 1998.

¹⁴ Srov. Interview: Gen Mircea Chelaru, Chief of the Romanian General Staff. Jane's Defence Weekly, 1. 11. 2000. Viz též Victor Babiuc, Romania's Minister of Defence. Jane's Defence Weekly, 20. 1. 1999. Viz rovněž Interview: One to One: Constantin Degeratu, Army Corps General, Romania. Defence News, 3. 5. 1999.

¹⁵ Viz Romania and Bulgaria: The tortoise and the hare. Economist, 7. 8. 1999.

¹⁶ Viz Pro NATO bude naše členství přínosem. Rozhovor s bulharským ministrem obrany Bojko Noevem. Lidové noviny, 27. 4. 2000.

¹⁷ Viz NATO and Bulgaria: Brave gamble. Economist, 29. 5. 1999.

¹⁸ Viz Hamilton, John: Bulgaria Bristles Over EU-Membership Delay. The Wall Street Journal Europe, 15. 11. 1999.

¹⁹ Viz Lewis, Flora: A Clash With Russia in Kosovo Came Too Close for Comfort. International Herald Tribune, 1. 10. 1999.

- ²⁰ Babington, Charles: Clinton Promises Bulgaria U.S. Help for Reforms. *International Herald Tribune*, 23. 11. 1999.
- ²¹ Viz Deutsche Presse Agentur (DPA) Press Service, 22. 1. 1998.
- ²² Viz Pond, Elizabeth: Can Bulgaria Beat the Balkan Curse? *The Wall Street Journal Europe*, 7. 4. 1999.
- ²³ Čtyři měsíce po madridské summitu (tj. v listopadu 1997) to konstatoval i zástupce předsedy Sboru náčelníků štábů ozbrojených sil USA generál J. Ralston poté, kdy posoudil odbornou přípravou Armády Slovenské republiky: „Slovenští vojáci získali skvělou pověst v Partnerství pro mír, které vytvořila Aliance, ale i v mírových silách OSN... Spojené státy nemají žádné obavy, pokud jde o připravenost Armády SR. Budeme podporovat vstup Slovenska do NATO, když to bude možné též z politického hlediska.“ – *Pravda*, 25. 7. 1997.
- ²⁴ Viz SME, 23. 2. 2000.
- ²⁵ Srov. Calle, Marie-France: L'Europe du Nord lorgne sur les pays baltes. *Le Figaro*, 22. 4. 1998. Viz též Finns and Swedes in plan for Baltics. *Financial Times*, 22. 4. 1998. Viz rovněž interview s finskou ministryní obrany Anneli Taivu. *Defense News*, 6.–12. 4. 1998. Viz též interview se zástupcem náčelníka štábu švédských ozbrojených sil Percutem Greenem. *Defense News*, 23.–29. 3. 1998.
- ²⁶ Srov. Strategic Survey 1999/2000. Oxford UP for IISS, London 2000, s. 38–51. Viz též Sweden pledges military package for Baltic battalions. *Jane's Defence Weekly*, 25. 10. 2000.
- ²⁷ Viz Holbrooke, Richard: NATO's Next Frontier: The Baltics. *The Wall Street Journal*, 25. 5. 1998.
- ²⁸ Srov. Kamp, Karl-Heinz: NATO Entrapped: Debating the Next Enlargement Round. *Survival*, Vol. 40, No. 3, IISS London, autumn 1998, s. 179.
- ²⁹ Náměstek americké ministryně zahraničí Strobe Talbott ujistil 16. 1. 2000 během své návštěvy estonské metropole Tallinu, že dveře Severoatlantické aliance zůstávají pro tři pobaltské republiky otevřené. Připomněl závazek Washingtonu přijmout „jednoho dne“ tyto země do NATO. Talbott dále prohlásil, že by tyto země neměly být diskriminovány pro svou choulstivou geostrategickou polohu. Viz *MF Dnes*, 18. 1. 2000.
- ³⁰ Podle různých ruských expertů by pozvání některého z pobaltských států do NATO mohlo vyvolat: novou okupaci Pobaltí, prodej ruských vojenských technologií a zbraní hromadného ničení nepřítelům Západu, ukončení rozhovorů o kontrole zbrojení a odzbrojování, posílení obrany západních hranic Ruska, zrušení Stálé rady pro spolupráci mezi Ruskem a NATO, vytvoření spojenectví s Čínou a s dalšími protizápadními státy. Srov. Coleman, Fred: The Kalinigrad Scenario: expanding NATO to the Baltics. *World Policy Journal*, fall 1997, s. 72–73. Viz též Clemens, Jr., Walter C.: An Alternative to NATO expansion. *International Journal*, Canadian Institute of International Affairs, Vol. LII, No. 2, spring 1997.
- ³¹ Viz Putin Wins 2 Key Votes in Parliament. *International Herald Tribune*, 20. 4. 2000.
- ³² Srov. Evans, Michael: NATO chief finds Putin is a man to do business with. *Financial Times*, 24. 3. 2000. Viz též A Bruxelles, l'Otan caresse Moscou dans le sens du poil. *Libération*, 16. 3. 2000. Viz rovněž NATO, Russia seek better relations after Kosovo. *Financial Times*, 16. 3. 2000.
- ³³ Viz Saradzhyan, Simon: Russian Military Chiefs Aim To Mend Relations With NATO. *Defense News*, 8. 5. 2000.
- ³⁴ Viz Coleman, Fred: cit. stať.
- ³⁵ Viz Dalsjö, Robert: Are the Baltics Defensible? *RUSI Journal*, London, August 1998.
- ³⁶ Autoři studie o severské bezpečnosti hodnotí baltický vojenský potenciál přísně: „... baltské ozbrojené síly mají pouze omezený cíl a funkci: demonstrovat suverenitu těchto států, a pokud to bude nutné, zaznamenat případný ozbrojený vpád...“ – Prebensen, Chris (ed.): *Nordic Security. The Military Balance 1998–1999. The Norwegian Atlantic Committee 1999*, s. 34.
- ³⁷ Viz Evans, Michael: Former British defence chiefs warn Blair against NATO expansion. *The Times*, 6. 5. 1998.
- ³⁸ Viz Gardner, Hall: NATO Enlargement: Toward a Separate Euro-Atlantic Command. *American University of Paris*, January 30, 1999, s. 2–4.
- ³⁹ Viz Stöckl, Pavel: Pobaltí není, ale i je v NATO. *MF Dnes*, 5. 4. 2000.
- ⁴⁰ Srov. Gordon B. Hendrickson, Major, USAF, NATO Enlargement – Round Two: Prudence or Folly? A Research Report, Air Command and Staff College, Air University, Alabama, April 1999. Viz též Garret, Major – Omestad, Thomas: Next time, expanding NATO will be harder. *US News and World Report*, 11. 5. 1998.
- ⁴¹ Srov. Kamp, Karl-Heinz: cit. stať. Viz též Ménil, Georges de: Fragile Roumanie. *Le Monde*, 7. 4. 1999. Viz rovněž Moses, Alfred H.: cit. stať. Viz též Wagstyl, Stefan: Ceausescu's legacy still holds back Romania's progress. *Financial Times*, 23. 12. 1999.
- ⁴² Viz Lowenstein, James G.: Expand NATO Again, ASAP. *The Wall Street Journal Europe*, 22. 4. 1999.
- ⁴³ Viz Oh what a lovely war! *Economist*, 24. 4. 1999.
- ⁴⁴ Projev pro Americkou obchodní komoru, Brusel, 3. 6. 1999, USIA Service, 4. 6. 1999.
- ⁴⁵ Viz Brzezinski, Zbigniew: NATO: The Dilemmas of Expansion. *The National Interest*, fall 1998.
- ⁴⁶ Viz S. Res. 175, 106th Cong., 1st See., 5. 8. 1999.
- ⁴⁷ Srov. Rice, Condolezza: Promoting the National Interest. Viz též Zoellick, Robert B.: A Republican Foreign Policy. *Foreign Affairs*, Vol. 79, No. 1, January/February 2000.
- ⁴⁸ Viz The world according to Gore. *Economist*, 6. 5. 2000.
- ⁴⁹ Viz NATO/Enlargement: Gore Backs Vilnius Statement. *Atlantic News*, No. 3027, 26. 5. 2000.
- ⁵⁰ Viz reprezentativní průzkum postojů americké veřejnosti k zahraniční politice, uskutečněný na konci roku 1998. *American Public Opinion and U.S. Foreign Policy 1999*, Chicago Council on Foreign Relations 1999 (www.ccf.org).
- ⁵¹ Viz *The Strategic Defence Review*. London: The Stationary Office, 1999.

- ⁵² Viz Foreign policy and the national interest. Survey of Current Affairs, Vol. 30, No. 2, Foreign and Commonwealth Office, February 2000, s. 28–31.
- ⁵³ Viz zpráva o tiskové konferenci s britským ministrem zahraničí R. Cookem v rámci jeho návštěvy Estonska. Survey of Current Affairs, Vol. 29, No. 8, Foreign and Commonwealth Office, August 1999, s. 282. Viz též interview při příležitosti návštěvy R. Cooka na Slovensku. Survey of Current Affairs, Vol. 29, No. 2, Foreign and Commonwealth Office, February 1999, s. 41.
- ⁵⁴ Viz Safire, William: Blair's New Special Relationship. International Herald Tribune, 18. 4. 2000.
- ⁵⁵ Viz Man braucht sich. Zur Wiederaufnahme der Beziehungen zwischen der NATO und Russland. Deutsche Welle, 17. 2. 2000.
- ⁵⁶ Zpráva z tiskové konference. Survey of Current Affairs, Vol. 28, No. 12, Foreign and Commonwealth Office, December 1998, s. 451.
- ⁵⁷ Chirac, Jacques: La France dans un monde multipolaire. Politique étrangère, 4/1999, s. 805.
- ⁵⁸ Viz Védrine, Hubert: Le monde au tournant du siècle. Politique étrangère, 4/1999, s. 820–821.
- ⁵⁹ Jospin, Lionel: La politique de défense de la France. Défense nationale, 12/1999, s. 10–12.
- ⁶⁰ Dále srov. Dumoulin, André: L'Europe occidentale. L'Année stratégique 2000, Paris 2000, s. 49.
- ⁶¹ Viz Voigt, Karsten: Begründung eines neuen Atlantizismus. Von Partnerschaft zu euroatlantischer Gemeinschaft. Internationale Politik, 3/2000, s. 4.
- ⁶² Viz Rede von Bundeskanzler Gerhard Schröder zur offiziellen Eröffnung des Sitzes der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik am 2. September 1999 in Berlin. Stichworte, 8/1999, <http://www.bundesregierung.de/01/pressf.html>. Viz též Außenpolitische Verantwortung Deutschlands in der Welt. Stichworte, 8/1999.
- ⁶³ Viz Rede des Bundesministers des Auswärtigen, Joschka Fischer, bei der Jahresmitgliederversammlung des Deutsch-Russischen Forums am 15. Februar 2000 in Berlin. Stichworte, 2/2000.
- ⁶⁴ Viz Schröder hat große Erwartungen. Der Spiegel Online, 27. 3. 2000.
- ⁶⁵ Rede von Bundeskanzler Gerhard Schröder bei der 37. Kommandeurtagung der Bundeswehr in Hamburg (CCH) am 29. November 1999. Stichworte, 11/1999, <http://www.bundesregierung.de/01/pressf.html>.
- ⁶⁶ Viz Rede des Bundesministers der Verteidigung Rudolf Scharping an der Führungsakademie der Bundeswehr in Hamburg, 8. September 1999. Stichworte, 10/2000, <http://www.bundesregierung.de/01/pressf.html>.
- ⁶⁷ Viz rozhovor s ministrem obrany R. Scharpingem. Deutschland zum ersten Mal nur von Freunden umgeben. Die Welt, 12. 3. 1999.
- ⁶⁸ Viz Turecko posvětilo rozšíření NATO. MF Dnes, 23. 10. 1998.
- ⁶⁹ Viz Karaosmanoglu, Ali L.: NATO Enlargement and the South: A Turkish Perspective. Security Dialogue, Vol. 30, No. 2, June 1999, s. 215.
- ⁷⁰ Srov. Burgess, Lisa – Tigner, Brooks: NATO Candidates Rush To Develop Rapid Mobility. Defense News, 20.–26. 4. 1998. Viz též Simon, Jeffrey: The New NATO Members: Will They Contribute? Strategic Forum, No. 160, National Defence University, INSS, April 1999.
- ⁷¹ Americký velvyslanec při NATO A. Vershbow prohlásil, že „celková zkušenost s novými členy byla za první rok rozhodně pozitivní“. Viz Velvyslanci USA a Francie si pochvalují rozšíření NATO. MF Dnes, 13. 3. 2000. Dále srov. Behner, Nikolaus W.: Full Steam Ahead For The New NATO Invitees. A Research Report, Air Command and Staff College, Air University, Alabama, April 1999. Viz též Duignan, Peter: Let NATO Extend Its Success Story to Eastern Europe. Defense News, 23.–29. 3. 1998. Viz rovněž Blinken, Donald: Look, NATO Enlargement Works. International Herald Tribune, 2. 12 1999.
- ⁷² Srov. Calleo, David: NATO Enlargement as a Problem for Security in Europe. Außenpolitik, Vol. 48, No. 2, 1998. Viz též Mandelbaum, Michael: The Case against NATO Expansion. Current History, Vol. 97, No. 617, March 1998. Viz rovněž Solomon, Gerald: Prizes and Pitfalls of NATO Enlargement. Orbis, Vol. 41, No. 2, spring 1997. Viz též Kennan, George F.: A Fateful Error. The New York Times, 5. 2. 1997. Viz rovněž Mandelbaum, Michael: The Dawn of Peace in Europe. New York, 1996.
- ⁷³ Viz Yesson, Erik: NATO Enlargement. A Policy Well-Done. RUSI Newsbrief, Vol. 19, No. 3, March 1999.
- ⁷⁴ Viz Ek, Carl: NATO Expansion: Cost Issues. Congressional Research Service, Washington, 2. 7. 1997.
- ⁷⁵ Viz NATO vidí náklady na rozšíření asi na dvě miliardy dolarů. MF Dnes, 17. 11. 1997. Viz též Rozšíření Aliance bude stát méně, uvádí studie. MF Dnes, 13. 11. 1997.
- ⁷⁶ Viz Dvorak, Jindrich – Míka, Otakar: Lay Groundwork for NATO. Defense News, 28. 4. 1997. Viz též Fitchett, Joseph: NATO Study Vague on Moving East. International Herald Tribune, 28. 9. 1995. Viz rovněž Tigner, Brooks: Infrastructure Complicates NATO Growth. Defense News, 21. 4. 1997. Viz též NATO Lite. The Independent, 23. 10. 1996.
- ⁷⁷ Viz Gaffney, Frank: NATO Must Scrutinize Objectives of Possible Newcomers. Defense News, 30. 4. 1998. Viz též Perlez, Jane: A Bigger NATO's Worry: Spy Agencies. International Herald Tribune, 6. 1. 1998.
- ⁷⁸ Srov. Bobinski, Christopher: Membership a tough test. Financial Times, 17. 4. 2000. Viz též Gazdík, Jan – Smejkalová, Radka: Generální tajemník NATO: Musíte zdolat ještě velikou horu. MF Dnes, 13. 11. 1999. Viz rovněž Gazdík, Jan – Mocek, Michal: Češi komplikují cestu novým zájemcům o NATO. MF Dnes, 11. 11. 1999.
- ⁷⁹ Viz Simon, Jeffrey: Partnership For Peace (PFP): After Washington Summit and Kosovo. Strategic Forum, No. 167, National Defence University, INSS, August 1999, s. 3. S názory Simona lze v mnohém polemizovat. Nelze však opomenout skutečnost, že jejich autor, který dlouhodobě sleduje transformaci armád bývalého sovětského bloku, patří k nejuznávanějším americkým odborníkům v otázce rozšiřování, a proto má nezanedbatelný vliv.

- ⁸⁰ Примаков, Евгений: Годы в большой политике. Совершенно секретно: Москва, 1999, s. 246.
- ⁸¹ Viz Duleba, Alexander: Rusko a NATO po krize v Jugoslávii: Perspektivy ďalšieho rozširovania Aliancie. Podkladová studie, 1998.
- ⁸² Viz Putin Wins 2 Key Votes in Parliament, cit. stať.
- ⁸³ Srov. Evans, Michael: NATO chief finds Putin is a man to do business with, cit. stať. Viz též A Bruxelles, l'Otan caresse Moscou dans le sens du poil. Libération, 16. 3. 2000. Viz rovněž NATO, Russia seek better relations after Kosovo. Financial Times, 16. 3. 2000.
- ⁸⁴ Viz Saradzhyan, Simon: cit. stať.
- ⁸⁵ Interview. William Cohen, US Secretary of Defense. Jane's Defence Weekly, 22. 9. 1999.
- ⁸⁶ Srov. Šedivý, Jiří: Kosovo crisi: are the Czechs out? RUSI Newsbrief, Royal United Services Institute, London, June 1999. Viz též Othodox-but unorthodox. Economist, 17. 4. 1999.
- ⁸⁷ Viz Milligan, Susan: Second Thoughts About NATO Membership Rattle Hungary. International Herald Tribune, 21. 5. 1999.
- ⁸⁸ Velvyslanec USA při NATO se domnívá, že „test v podobě kosovské letecké operace [byl novými členy – pozn. aut.] absolvován na výtečnou“. – MF Dnes, 13. 3. 2000.
- ⁸⁹ Srov. Gaddis, John Lewis: History, Grand Strategy and NATO Enlargement. Survival, Vol. 40, No. 1, IISS London, spring 1998. Viz též Vukadinovič, H. – Frybes, M.: L'Europe centrale et orientale. L'Année stratégique 2000, s. 140. Viz rovněž Krauze, Jan: Les nouveaux membres de l'OTAN a rude épreuve. Le Monde, 15. 4. 1999. Viz též Troops or no troops? Not by bombs alone. Economist, 10. 4. 1999. Viz rovněž Poland: One leg in, one leg dangling. Economist, 10. 4. 1999.
- ⁹⁰ Viz Claiborne, William: Applicants Back Alliance on Kosovo. International Herald Tribune, 26. 4. 1999.
- ⁹¹ Viz Sloan, Stanley R.: The United States and European defence. Chailiot Paper 39. Paris: Institute for Security Studies, WEU, April 2000, s. 20–39.
- ⁹² Srov. The Enlargement of NATO: Why Adding Poland, Hungary, and the Czech Republic to NATO Strengthens American National Security. Released by the Office of the Secretary, Office of NATO Enlargement, Washington, February 1998. Viz též U.S. Foreign Policy Agenda, NATO's 50th Anniversary, Vol. 4, No. 1, USIA, March 1999, s. 7.
- ⁹³ Viz Larrabee, F. Stephen: NATO Enlargement after the First Round. The International Spectator, Vol. XXXIV, No. 2, April – June 1999.
- ⁹⁴ Srov. Brzezinski, Zbigniew: Bude první rozšíření Severoatlantické aliance zároveň poslední? Lidové noviny, 13. 3. 1999. Viz též Brzezinski, Zbigniew: NATO: The Dilemmas of Expansion, cit. stať, s. 17.
- ⁹⁵ Viz články Z. Brzezinského, K.-H. Kampa a S. Larrabeeho. Viz též Simon, Jeffrey: The next round of NATO enlargement. Dosud nepublikovaný článek.
- ⁹⁶ Osobní rozhovor s R. Asmusem, 8. 5. 2000.
- ⁹⁷ Viz NATO/Enlargement: Joint Initiative By Nine Countries With View To NATO Summit 2002. Atlantic News, No. 3206, 23. 5. 2000.
- ⁹⁸ Viz Fitchett, Joseph: NATO Growth Spurt Unlikely by 2002. International Herald Tribune, 23. 5. 2000.

Vybrané ukazatele stavu kandidátských států

	<i>Albánie</i>	<i>Bulharsko</i>	<i>Estonsko</i>	<i>Lotyšsko</i>	<i>Litva</i>	<i>Makedonie</i>	<i>Rumunsko</i>	<i>Slovensko</i>	<i>Slovinsko</i>
HDP ¹ (mld. \$)	3,9	10,7	5,5	6,4	10,7	3,4	38,0	20,4	21,8
Růst HDP ² (%)	+8,0	+3,7	-1,1	+0,1	-4,1	+5,0	-2,0	+2,0	+3,8
HDP p. c. ³ (\$)	3 700	4 200	8 600	6 000	5 700	3 800	4 500	7 600	10 800
Obranné výdaje ⁴ (mil. \$) = % HDP	37 = 3,6	392 = 3,3	71 = 1,5	58 = 1,0	106 = 1,0	67 = 2,0	607 = 1,8	329 = 1,9	337 = 1,8
Obranné výdaje p. c. ⁵ (\$)	37	47	48	24	28	34	27	61	167
Vojenské síly v činné službě ⁶	cca 30 000	80 000	4 800	5 050	12 700	cca 16 000	207 000	38 000	9 000
Obranné výdaje na vojáka ⁷ (\$)	1 100	4 900	13 455	14 800	8 300	4 200	3 000	8 700	37 500
Veřejná podpora NATO ⁸ (%)	nezjištěna	58	54	56	47	nezjištěna	85	40	57
Politická práva ⁹	4	2	1	1	1	3	2	1	1
Občanská svoboda	5	3	2	2	2	3	2	2	2
Stupeň svobody	částečně svob.	svob.	svob.	svob.	svob.	částečně svob.	svob.	svob.	svob.
Korupční index ¹⁰	2,3	3,3	5,7	3,4	3,8	3,3	3,3	3,7	6,0
Pořadí v indexu korupce	84	63	27	58	52	63	63	53	25
Hospodářská svo- boda (pořadí) ¹¹	122	100	22	44	61	neuveдена	94	74	74
Index lidského rozvoje (pořadí) ¹²	94	60	46	63	52	69	64	40	29

¹ Údaje za rok 1999 jsou převzaty z The Military Balance 2000/2001. Oxford University Press, IISS London 2000.

² Odhady na rok 1999 jsou převzaty z World Economic Outlook. World Economic and Financial Serie, May 1999. Údaje o Pobaltí jsou uvedeny podle lotyšského statistického úřadu – blíže viz www.csb.lv

³ The Military Balance 2000/2001, cit. dílo.

⁴ Tamtéž.

⁵ Tamtéž.

⁶ Tamtéž.

⁷ Výpočet byl proveden na základě údajů převzatých z The Military Balance 2000/2001, cit. dílo.

⁸ Vlachová, Marie: Veřejné mínění v kandidátských zemích NATO. Nepublikovaná podkladová studie. Slovenské údaje za rok 2000, Slovinsko – červen 1999, Pobaltí – březen 1998, Rumunsko a Bulharsko – 1997.

⁹ Politická práva, občanské svobody a stupeň svobody jsou uvedeny podle hodnocení organizace Freedom House. Je použita stupnice 1–7, přičemž 1 = nejsvobodnější, 7 = nejméně svobodná. Blíže viz www.freedomhouse.org

¹⁰ Index za rok 2000 je uveden podle Transparency International. Je použita stupnice 1–10, přičemž 1 = největší korupce, 10 = nejnižší korupce. Hodnoceno bylo 99 států. Blíže viz www.transparency.cz

¹¹ 1998 Index of Economic Freedom. The Wall Street Journal a Heritage Foundation. Hospodářství 156 států bylo hodnoceno podle 10 obecných kritérií, popisujících stupeň státních zásahů do ekonomiky. Blíže viz www.worldbank.org

¹² 2000 Human Development Index, UNDP. Hodnoceno bylo 174 států, a to podle kritérií, jako je životní úroveň, gramotnost, dětská úmrtnost apod. Blíže viz www.undp.org